

Demeter P. (2026): Martínez, Miguel A. (szerk.) (2024): *Research Handbook on Urban Sociology* című kötetéről. CITY.HU Várostudományi Szemle. 6(1), 125–135.

KÖNYVAJÁNLO

Martínez, Miguel A. (szerk.) (2024): *Research Handbook on Urban Sociology* című kötetéről

*Demeter Patrícia*¹

Absztrakt

A globalizáció, a vele együtt járó társadalmi, gazdasági és politikai folyamatok új elemzési és értelmezési keretként jelentek meg szerte a társadalomtudományokban. A világléptéket öltő folyamatok egyre közvetlenebbül kapcsolódnak a helyben tapasztalt térbeli-társadalmi egyenlőtlenségekhez, ezért a várostudományi elemzések sem hagyhatják figyelmen kívül az új globális mechanizmusokat. Jelen recenzióban Miguel A. Martínez *Research Handbook on Urban Sociology* (Kézikönyv a városzociológiáról) című, 2024-ben megjelent tanulmánykötetét bemutatva igyekszem ismertetni, hogy miként formálja a globális kapitalista gazdaság a lokális térbeli-társadalmi jelenségeket, mindez pedig milyen új elemzési lehetőségeket kínál a várostudomány területén tevékenykedő kutatók számára. A dzsentrifikáció a kötet egyik központi témája, melyben a klasszikus koncepcióktól és elméletektől eltávolodva a szerzők rámutatnak arra, hogy a globális társadalmi, gazdasági és politikai folyamatok miként alakítják át a dzsentrifikáció mechanizmusait napjaink társadalmában. Az ingatlanpiac globalizációja és pénzügyiesedése, valamint a munkaerőpiac és az oktatási rendszerek átalakulása alapvető változásokat idéznek elő a helyi egyenlőtlenségek szerkezetében. Ennek következtében a dzsentrifikáció ma már nem értelmezhető kizárólag a közép- és munkásosztály között húzódó konfliktusként, új szereplők léptek be a folyamatba. A globális városokban megjelenő nemzetközi hallgatók, turisták és új professzionális csoportok az ingatlanpiacot átalakítva járulnak hozzá a helyi középosztály egyes rétegeinek kiszorításához. A kötet tanulmányai kritikai nézőpontból reflektálnak e változásokra, tovább gazdagítva ezzel a dzsentrifikációhoz kapcsolódó tudományos vitákat.

¹ MA hallgató, Szociológia Tanszék, Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, Pécsi Tudományegyetem, Pécs. E-mail: demeterpatricia@gmail.com

Kulcsszavak: városszociológia, globális kapitalizmus, társadalmi egyenlőtlenség, térbeli egyenlőtlenség, dzsentrifikáció

Abstract

Globalization and its social, economic, and political processes have emerged as a new analytical framework across the social sciences. Global processes are closely connected to locally experienced socio-spatial inequalities, therefore urban studies cannot be separated from global dynamics. In this review of the *Research Handbook of Urban Sociology* (2024), edited by Miguel A. Martínez, I examine how global capitalism shapes local social and spatial phenomena, and what new perspectives the handbook offers to scholars in the field of urban studies. Gentrification is a central topic of the book. Moving beyond classical concepts and theories of gentrification, the included studies explore how gentrification unfolds in contemporary societies and local communities affected by global social, economic, and political processes. Globalization and the financialization of the housing market, as well as transformations in education and labor market mechanisms, generate inevitable changes in local inequalities. In global capitalist societies, gentrification is no longer solely a conflict between the middle and working classes, new social actors have entered the arena. International students, tourists, and professional expatriates have appeared in global cities, reshaping local housing markets and displacing local middle-class residents. The presented studies offer new critical insights and contribute to ongoing theoretical debates on gentrification within contemporary urban studies.

Keywords: urban sociology, global capitalism, social inequality, spatial inequality, gentrification

Bár az első városszociológiai kutatások a térbeli-társadalmi jelenségeket főként lokális kontextusban, regionális, valamint nemzetállami keretek között értelmezték, ma már nem hagyhatóak figyelmen kívül mindazok a tágabb környezetben zajló, globális léptéket öltő társadalmi, gazdasági és politikai folyamatok, amelyekbe a lokális társadalmi jelenségek beágyazódnak. A 2024-ben Miguel A. Martínez szerkesztésében megjelent *Research Handbook on Urban Sociology* (Kézikönyv a városszociológiáról) című tanulmánykötet harminchat tanulmányon keresztül mutatja be, hogy a kapitalista gazdaság globális folyamatai miként alakítják ki és termelik újra a helyben tapasztalható térbeli és társadalmi egyenlőtlenségeket napjainkban (Martínez 2024:14–22). A kötet szerkesztője jelenleg a svéd Uppsala Egyetem Lakhatás és Városkutatás Intézetének

professzora. Fő érdeklődési és kutatási területei a városi lakhatás, az ezzel összefüggő aktivizmus és társadalmi mozgalmak, különös tekintettel az önkényes lakásfoglalás jelenségére. Kutatásaiban a szociológia mellett gyakran merítkezik a politikatudományból, a várostervezés, a társadalomföldrajz különböző területeiről, valamint a marxista politikai gazdaságtan kritikai paradigmájából is.¹ Érdeklődési körét és elméleti állásfoglalását a jelen szerkesztett kötet is visszatükrözi. Az alábbi recenzióban a kötetből vett példák mentén rámutatok arra, hogy miért is aktuálisak a feldolgozott témák, ismertetem a mű általános jellemzőit, szerkezeti és tartalmi felépítését, valamint a főbb elméleti és módszertani sajátosságait. A gyűjtemény a dzsentifikációkutatás tekintetében is újszerű nézőpontokat hordoz, ezért az azt közvetetten és közvetlenül tárgyaló tanulmányokra fókuszálva igyekszem bemutatni, hogy az érintett munkák milyen hozzáadott értéket nyújtanak a jelenség kortárs vizsgálatában.

Mindenekelőtt érdemes tisztázni, hogy a tanulmánykötet nem csupán a város-szociológia szűk területén tevékeny szerzők munkáit tartalmazza, ugyanakkor a szűkebb értelemben vett szociológia tárgykörébe tartozik abból a szempontból, hogy az egyes tanulmányok a diszciplínára jellemző kérdésfelvetéseket és magyarázatokat követik. A szerkesztő olyan kutatók számára nyújtott lehetőséget, akik a városi térbeli folyamatokat valamilyen társadalmi aspektusukból vizsgálják. A teljesség igénye nélkül, a gyűjteményben a szociológiai tanulmányok mellett olvashatunk még antropológiai, közgazdaság-, valamint politikatudományi, illetve várostervezés és -fejlesztés területén írt tanulmányokat is. A kötet előnyeként említhető, hogy jól tükrözi a városkutatásra jellemző diszciplináris sokszínűséget, miközben a társadalmi fókuszú kérdésfelvetés és a globális folyamatokra koncentráló értelmezési keret mégis közös horizont alá rendezi az eltérő tudományterülethez tartozó munkákat. A gyűjtemény nem csupán a bevont diszciplínák szempontjából törekszik inkluzivitásra. A szerkesztő törekedett a város-tudomány főáramán kívül eső kutatók és témák bevonására. Ezért külön figyelmet fordított a közreműködő szakemberek etnikai sokszínűségére, a férfi és női kutatók kiegyensúlyozott arányára, és a pályakezdő, fiatal akadémikusok bevonására is.

A kötetben egy fiatal magyar szerző tanulmánya is helyet kapott. Bródy Luca Sára *Structures and agents: re-scaling citizen participation in urban regeneration* (Struktúrák és ágensek: a polgári részvétel átrendeződése a városi rehabilitációban) című tanulmányában (2024) Budapest példáján keresztül, három korszakot vizsgálva mutatja be, miként válhat a polgári részvétel a városrehabilitációs folyamatokban egyszer a civil ellenállás, máskor a politika legitimációs eszközévé (Bródy 2024).

¹ Miguel A. Martínez városkutatás terén nyújtott munkásságáról, a témában megjelent tanulmányairól itt olvashatnak bővebben: <https://www.miguelangelmartinez.net/>

A gyűjtemény tartalmi és szerkezeti felépítését tekintve öt átfogó témakört kínál az érdeklődők számára, amelyek a globális kapitalista gazdaság társadalmat alakító folyamataira, a klasszikus városszociológiai elméletek mai relevanciájára, a térbeli-társadalmi szegregációra, valamint a lakhatási egyenlőtlenségek kérdésköreire terjednek ki. Az első tartalmi blokkban olyan elméleti munkák olvashatóak, amelyek történelmi viszonylatban mutatják be, hogyan alakította át a globális kapitalista gazdaság a városok térbeli-társadalmi működését. Miközben rámutatnak arra is, hogy az érintett gazdasági, társadalmi és térbeli változások miképp fonódnak össze a tág értelemben vett politikai érdekekkel. Az első fejezet olyan témákat jár körül, mint például: miként lehet az osztályellentét ma is releváns szempont korunk városszociológiai vizsgálataiban; milyen koalíciók és együttműködési hálózatok jönnek létre a helyi állam és a kapitalista vállalatok között; milyen szerepe van az új professzionális, menedzseri rétegnek a helyi térbeli-társadalmi folyamatokban; vagy hogy a globális kapitalizmus és a fokozódó pénzügyiesedés miként alakítja át a városlakók fogyasztási szokásait és lehetőségeit, például a lakhatás területén. A kötet bár nem tér ki a városszociológia klasszikusaira, a második fejezetben találkozhatunk egy-egy klasszikus városszociológiai elmélet kortárs, kritikai újragondolásával. Ebben az egyes szerzők bemutatják, mennyiben tekinthető napjaink társadalmában is relevánsnak a városszociológia gyökeréig visszavezethető humánökológia, Lefebvre planetáris urbanizáció koncepciója, vagy a városhoz való jog tézise. Néhány tanulmány ennél is szélesebb spektrumot ölel fel és a szociológia klasszikus gondolkodóihoz nyúlik vissza. Bemutatják, hogyan értelmezhető újra Bourdieu tőkeelmélete városszociológiai szempontból, illetve milyen mértékben illeszkednek a mai térbeli-társadalmi folyamatokba Durkheim, Simmel vagy éppen Tönnies városiasodásról tett megállapításai. A gyűjtemény harmadik tartalmi egysége a térbeli szegregációt igyekszik minél több szempontból bemutatni. Az ide sorolt tanulmányok egyik talán legfontosabb megállapítása, hogy a térbeli egyenlőtlenségek materiális újratermelése mellett, a társadalmi különbségek szimbolikus újratermelése is történik. Ezért a várostudományi kutatásoknál nem elég a helyi társadalmat és városi teret alakító mikro- és makro-folyamatokat, valamint szereplőket azonosítani, hanem szükségszerű felfedni mindazokat a gazdasági és politikai érdekeket szolgáló diszkurzív stratégiákat, amelyek a városvezetés döntéseit legitimizálják, a marginalizált csoportok negatív társadalmi megítélését pedig még inkább mélyítik. A fejezet néhány elemzése így kitér arra a szempontra is, miként stigmatizál bizonyos társadalmi csoportokat a helyi politikai diskurzus, és mindez hogyan ágyaz meg azoknak a fejlesztésalapú beavatkozásoknak, amelyek a szegregált csoport kizorítását, a terület dzsentifikációját célozzák meg. A kötet negyedik fejezete a lakhatással kapcsolatos kutatásokat gyűjti össze. Az állam, illetve a helyi városvezetés szerepét tekintve a tanulmányok kivétel nélkül egyetértenek

abban, hogy a politikai vezetés gyakran háttérbe szorítja a helyi közösség érdekeit, amelynek helyét a gazdasági szereplőkkel megosztott profit és az elérhető versenyelőny veszi át. Így például az utóbbi évtized trendjeként figyelhető meg a szociális lakáspiac leépítése és visszaszorulása még Nyugat-Európa jóléti államaiban is. A fejezetben a lakhatási esélyeket tovább csökkentő tényezőként értékelik az ingatlanpiac globalizálódását és pénzügyiesedését, amelyen belül a rövid távú bérleti piac egyre inkább veszélyezteteti nemcsak az alacsony gazdasági és társadalmi státuszú csoportokat, de a helyi középosztály lakhatáshoz való hozzáférését is. A lakhatási válságra válaszolva ma már több országban is megfigyelhetők az alulról szerveződő mozgalmak, a lakhatási aktivizmus létrejött. A fejezet néhány tanulmánya így kifejezetten a mozgalmak társadalmi működését, a kollektív ellenállás formáit és stratégiáit mutatja be. A gyűjtemény ötödik, egyben utolsó fejezete nem alkot koherens tematikai egységet. A szerkesztő olyan tanulmányokat sorolt ide, amelyek egy-egy már jól ismert témát valamilyen teljesen újszerű nézőpontból mutatnak be, vagy kifejezetten olyan témát dolgoznak fel, amely a várostudományban eddig alhanyagolt területet alkotott. Különösen figyelemre méltó Jorge Square tanulmánya, aki a szociológiai elméletektől eltávolodva, Michel Foucault elméletén keresztül értelmezi, hogy a közzgondolkodásban inkluzívként elképzelt nyilvános tereken milyen biopolitikai eszközökkel és stratégiákkal szorítják ki az erősen stigmatizált társadalmi csoportokat (Square 2024).

Ahogy a kötet röviden bemutatott tartalma is mutatja, a gyűjtemény kritikai nézőpontot követ mind a benne foglalt témákat, mind az elméleti megközelítéseket tekintve. A gyűjtemény a bevont témák szempontjából igyekszik elhatárolódni a városszociológia főáramától, így több olyan tanulmányt is kínál, amelyek a fősodron kívül eső térbeli-társadalmi problémák és ritkán vizsgált társadalmi csoportok felé fordulnak. Példaként említhető Myrto Dagkouli-Kyriakoglou *Socially and culturally produced boundaries in housing access in relation to sexuality* (A lakhatáshoz való hozzáférés társadalmi és kulturális határai a szexualitás összefüggésében) című tanulmánya (2024), amely az athéni LMBTQ+ fiatalok lakhatási esélyeit és lehetőségeit vizsgálja egy olyan társadalomban, ahol a többség kulturálisan, vallási és politikai szempontból is heteronormatív értékeket követ (Dagkouli-Kyriakoglou 2024). A szerkesztő továbbá olyan elemzéseket is beválogatott, amelyek nem kizárólag az anglofón területekre, valamint a Globális Északi városokra korlátozódnak, hanem vizsgálódásuk tárgyául a városszociológia főárama által elhanyagoltabb, alacsony jövedelmű térségeket teszik meg. A kötetben emellett figyelmet kap a globalizáció következtében létrejött, a magas és alacsony jövedelmű térségek között fennálló függőségi viszony. Maren K. Boersma *Temporalities and everyday lives of Filipina domestic workers in Hong Kong* (Időtapaszlatok és mindennapi élet a Hongkongban dolgozó filippínó háztartási alkalmazottak körében)

című tanulmányában (2024) a Hongkongban vendégmunkásként dolgozó Fülöp-szigeteki nők mindennapjait vizsgálja, akik a helyi középosztálybeli családok társadalmi reprodukcióval kapcsolatos feladatait látják el. Boersma bemutatja, hogy a két csoport közötti egyenlőtlen hatalmi viszony, és az alacsonyfokú munkaerőpiaci szabályozás együtt miként vezetnek a szabad idő- és a térhasználat korlátozásához, a munkásosztálybeli nők gazdasági kizsákmányolásához (Boersma 2024).

A kötet a bevont témák mellett elméleti alapállását tekintve is kritikai pozíciót foglal el. Bár nem egyetlen konkrét teoretikus perspektívát követ, a szerkesztő nem titkolja, hogy a gyűjtemény legtöbb írása marxista, valamint weberianus hagyományokra épül. A benne foglalt kutatások közös jellemzője, hogy azok középpontjában valamilyen térbeli-társadalmi konfliktus, sok esetben osztálykonfliktus áll, amelynek magyarázatában meghatározó hangsúlyt kap a globális kapitalista gazdaság, annak társadalmi egyenlőségeket kialakító és újratermelő folyamatai, valamint az olyan politikai és gazdasági érdekcsoportok, mint az állam, az önkormányzat és a globális nagyvállalatok. Ebből adódóan a városi migrációt, a lakosok fogyasztási szokásait, a gazdasági szereplők befektetési döntéseit, a termelési folyamatokat nem a kereslet és kínálat természetes törvényeinek tulajdonítják. Az egyes kutatások célja felfedni az érintett társadalmi csoportok között fennálló hatalmi struktúrákat és konfliktusokat, a városfejlesztési és városrehabilitációs projektek mögött meghúzódó politikai-gazdasági érdekeket, valamint a versenylőnyt kovácsoló kooperációkat az egyes gazdasági szereplők, valamint a helyi állam között. A gyűjteményt tovább színesíti néhány feminista, interszekcionális nézőpontból írt tanulmány, amelyek rámutatnak, hogyan rakódnak egymásra, és hogyan alakítják az érintett társadalmi csoportok mindennapi tapasztalatát az osztály, a nem, a származás, az etnikum vagy éppen a vallási különbségek szerint szerveződő hatalmi struktúrák. Az egységes elméleti fókusz előnye, hogy képes átfogóan láttatni, hogy az egymástól különböző, partikuláris társadalmi jelenségek miként függenek össze a fenti folyamatokkal.

Az elméleti behatároltság ugyanakkor az alkalmazott módszertant tekintve limitációkkal és hangsúlyeltolódással jár. Az olvasó nagyobb arányban találkozik tisztán elméleti tanulmányokkal, vagy az elméleti felvetéseket színesítő esettanulmányokkal. Ezen belül a fókusz sokkal inkább a gazdasági és politikai makro-struktúrákra, valamint folyamatokra helyeződik. Mindeközben olyan kvalitatív, mikro-szintű elemzésekkel, amelyek az individuális tapasztalatot helyezik a vizsgálódás középpontjába, a kötetben ritkábban találkozhatunk. A gyűjteményben kisebb arányban szerepelnek például interjúk kutatások, amelyek a makro-folyamatok hatását az érintett társadalmi csoportok mindennapjaira vetítve vizsgálják.

A dzsentrifikációkutatás új irányai: változás a kezdetektől napjainkig

A dzsentrifikáció témaköre a tanulmánykötetben igen hangsúlyos helyet foglal el. Maga a *gentrification* (dzsentrifikáció) kifejezés 751 alkalommal jelenik meg a gyűjteményben, az öt fejezetből összesen három tematizálja, a kötet szerzői közül pedig heten korábbi vagy jelen munkáikban is foglalkoztak már a dzsentrifikáció folyamatával. A dzsentrifikációt közvetlenül tárgyaló munkák közül jó kiindulópontnak tekinthető Andrej Holm *Sociology of Gentrification* (A dzsentrifikáció szociológiája) című tanulmánya (2024), amely összesíti az elmúlt évtizedek témában végzett szociológiai eredményeit – kitér a dzsentrifikáció fogalmi eredetére, főbb meghatározásaira, elméleteire, valamint annak magyarázó modelljeire is. A dzsentrifikáció klasszikus meghatározása a jelenséget olyan – az állam, valamint annak helyi kirendeltsége, illetve a magánbefektetők által vezérelt – folyamatként írja le, amely során valamely lakónegyed infrastrukturális felújítása, illetve a lakóingatlanok fizikai renoválása zajlik. Ez magával hozza a helyi ingatlanárak és bérleti díjak növekedését, aminek következtében lakosságcsere történik, az alacsony státuszú társadalmi csoportok helyébe pedig (felső)középosztálybeli lakók költöznek. Holm összefoglaló munkájában vitatja e klasszikus meghatározás mai relevanciáját, a dzsentrifikációnak pedig olyan új szereplőit, okait, következményeit és trendjeit mutatja be, amelyeket a korábbi fogalmak és elméletek nem képesek hűen megragadni (Holm 2024). A dzsentrifikációkutatás új irányzatainak és eredményeinek bemutatására a gyűjtemény több tanulmánya is szemléletes példaként szolgál.

Bahar Sakızlıoğlu *Feminist urban sociology and social reproduction* (A feminista városszociológia és a társadalmi újratermelés) című írásában (2024) a dzsentrifikációt a feminista városszociológia irányzatából közelíti meg. A folyamatot a legtöbb kutatással ellentétben nem a kapitalista termelés, a tőkefelhalmozás, az állami és vállalati beruházások, és nem is a középosztály fogyasztási mintái felől értelmezi, hanem azt kifejezetten a társadalmi újratermeléssel köti össze. Sakızlıoğlu szerint a dzsentrifikáció a társadalmi újratermelés válságának egyaránt tünete és fokozója. Tünete abban az értelemben, hogy a neoliberális ideológia mentén működő állam leépíti a közszolgáltatásokat, valamint a társadalmi nemi szerepek és viszonyok átalakulása következtében a középosztály tagjai egyre nagyobb arányban költöznek a városközponti területekre. A dzsentrifikáció egyfajta térbeli megoldásként szolgál, a célból, hogy a társadalmi reprodukcióval kapcsolatos terheket – például a gyerekneveléssel és háztartással kapcsolatos feladatokat – mérsékelni tudják, akár a helyi szolgáltatások igénybevétele, akár a mindennapi reprodukciós feladatok kiszervezése mellett döntenek. A szerző a folyamat másik oldalára, annak ellentétes hatására is rávilágít. A dzsentrifikáció ugyan a középosztálybeli lakosok reprodukciós terheit enyhíti, azonban az alacsony státuszú,

a dzsentrifikálódó területről fizikailag vagy szimbolikusan kiszoruló csoportokét még inkább fokozza. Ennek oka, hogy a középosztály a gyermekgondozással és háztartással kapcsolatos feladatait kifejezetten az alacsony társadalmi státuszú, jellemzően bevándorlói háttérrel rendelkező nők számára szervezi ki, akiknek a reprodukciós terhei ezáltal megduplázódnak. A területről fizikailag is kiszorított lakosok pedig elvesztik a hozzáférésüket a társadalmi reprodukciót segítő városi infrastruktúrához és helyi szolgáltatásokhoz (Sakizlioğlu 2024). A feminista városszociológia újszerű megközelítést kínál abból a szempontból is, hogy a folyamatban érintett társadalmi csoportokat már nem homogén osztályokként, a középosztály és munkásosztály tagjaiként ragadja meg. A dzsentrifikációt interszekcionális nézőpontból közelíti meg, felhívva a figyelmet arra, hogy annak eltérő hatásai lehetnek a különböző nemi, etnikai vagy éppen szexuális identitású csoportokra. Ezért a jövőbeli kutatásoknak törekednie kell arra, hogy az újonnan beköltözők és a helyi lakosok mindennapi tapasztalatát és nehézségeit ne egyoldalúan, hanem azokat heterogén valójukban mutassák be (Sakizlioğlu 2024).

Míg a legtöbb kutató a dzsentrifikáció folyamatában többnyire az állandó lakosként ott élő, valamint az újonnan beköltöző és hosszú távra berendezkedő társadalmi csoportokat vizsgálja, addig Javier Gil tanulmánya más mobilitási formák és folyamatok fontosságára hívja fel a figyelmet. *How Airbnb and short-term rentals push the frontier of financialisation through housing assetisation* (Az Airbnb és a rövid távú lakáskiadás szerepe a lakhatás pénzügyiesedésének kiterjesztésében) című munkájában (2024) a rövid távú lakásbérleti piac, egészen pontosan az Airbnb, a turizmus és a dzsentrifikáció összefüggéseit vizsgálja. Az elmúlt másfél évtizedben új ingatlanpiaci, illetve ingatlanbefektetési trend jelent meg, ahol a lakástulajdonosok az ingatlan értékesítése helyett egyre inkább a bérleti piac, azon belül is a rövid távú bérbeadás felé orientálódnak. Ennek oka, hogy a tulajdonosok hosszú távon sokkal nagyobb profitot tudnak realizálni, miközben az alacsony fokú szabályozás miatt a lakóvédelmi törvények sem korlátozzák őket. Mindennek eredményeként nemcsak az ingatlanárak, hanem a bérleti díjak is sokszorosára nőnek, de egyre szűkül az az ingatlankínálat is, amit a helyi lakosok hosszú távon tudnának igénybe venni. Tovább fokozza a folyamatot, hogy magánbefektetők helyett már sokkal inkább a globális nagyvállalatok uralják a piacot, akiknek lehetősége nyílik a lakóingatlanok tömeges felvásárlására. Az ingatlanpiac pénzügyiesedése, a rövid távú bérleti piac elöretörése és a globális humántőke-áramlás miatt nem csupán az alacsony társadalmi és jövedelmi státuszúak lakhatása válik bizonytalanná. A folyamat a helyi középosztályt is érinti, akiknek a helyét a városba érkező és ott ideiglenesen tartózkodó turisták, egyetemi hallgatók, digitális nomádok és expatok veszik át (Gil 2024).

Végezetül bár a dzsentifikációra vonatkozó kutatások főként az állam rehabilitációs programjaira, a lakáspiaci befektésekre és átalakulásokra, valamint az állam és a magánpiaci szereplők kooperatív együttműködésre koncentrálnak, a folyamathoz olyan aktorok is hozzájárulnak, amelyeket a vonatkozó elemzések kevésbé vesznek figyelembe. Do Young Oh *University as the nexus between the urban and the social* (Egyetem a városi és társadalmi folyamatok metszéspontjában) című munkája (2024) szerint az egyetemek bár közvetlen beruházóként nem vesznek részt a dzsentifikációs folyamatban, szerepük mégsem elhanyagolható. A felsőoktatási intézmények ugyanis olyan társadalmi csoportokat vonzanak a városközpontokba – a város vonzáskörzetéből, regionálisan, de esetenként globális szinten is –, akik főként a rövid, valamint középtávú bérleti piac keresleti oldalát erősítik. Egyes városi lakónegyedeket így kifejezetten egyetemi hallgatók népesítenek be, szűkítve ezzel a helyi társadalmi csoportok lakhatási lehetőségeit (Oh 2024). A lakóscsere a nagyobb egyetemvárosok, vagy a népszerű turisztikai desztinációk esetén nem feltétlenül eltérő osztályhelyzetű csoportok között jön létre. A különbség sokkal inkább az etnikai, nemzeti hovatartozás, a foglalkozás vagy éppen az életkor szempontjából figyelhető meg. Ez pedig felveti a kérdést, hogy a fenti folyamatok egyáltalán értelmezhetőek-e dzsentifikációs folyamatként, annak klasszikus fogalmából kiindulva.

A dzsentifikáció- és az oktatáskutatás határán helyezkedik el Carlotta Caciagli *School choices and gentrification in late capitalist cities: the neighborhood as a distinction strategy of the middle class* (Iskolaválasztás és dzsentifikáció a késő kapitalista városokban: a lakókörnyezet mint a középosztály megkülönböztetési stratégiája) című etnográfiai munkája (2024), amelyben a középosztálybeli szülők iskolaválasztási motivációit mutatja be Milánó egy dzsentifikálódó városnegyedében. Az iskolai szegregációval foglalkozó elemzések rendszerint a *white flight* (fehér elvándorlás) folyamatát emelik ki, amely esetben a középosztálybeli családok a lakóhelyükhöz tartozó, főként alacsony társadalmi háttérű tanulókat foglalkoztató intézményeket hátrahagyva járulnak hozzá az iskolák szegregálódásához. Caciagli ezzel ellentétes eredményre jut. A megkérdezett szülők ugyanis a multikulturális környezetre, az intézmény vegyes tanulóinak összetételére sokkal inkább értéként tekintettek. Az oktatás színvonala és az iskolai programok helyett nagyobb hangsúlyt kapott a helyi integrálódás, a szomszédságban már kialakult társas kapcsolatok fenntartása, emiatt a szülők sok esetben a helyben megtalálható, vegyes tanulóinak összetételű állami iskolák közül választottak. Ugyanakkor fontos szempont volt számukra, hogy a választott iskola tanulóinak minél nagyobb arányban középosztálybeli szülők gyerekei legyenek, akikkel a hasonló intellektuális háttér miatt egyszerűbben tudnak kölcsönösen előnyös kapcsolatot kialakítani (Caciagli 2024). A szerző munkája rávilágít, hogy a középosztály a megkülönböztető gyakorlatain

keresztül egyszerre járul hozzá a lakhatás, valamint az iskoláztatás területén tapasztalható egyenlőtlenségekhez. A dzsentrifikáló középosztály nem kizárólag a lakáspiac átalakításán keresztül érezteti hatását, hanem helyben maradásukkal az oktatási intézmények szegregálódásához is hozzájárulhatnak, ami tovább rontja a helyi munkásosztály mobilitási lehetőségeit.

A kortárs városkutatásban a globalizáció mára megkerülhetetlen értelmezési horizonttá vált, ahol a lokálisan tapasztalt térbeli-társadalmi folyamatok egyre közvetlenebbül kapcsolódnak a tőkeáramlás, a mobilitás világméretű folyamataihoz. A kötet legfőbb érdeme, hogy kritikailag képes reflektálni erre a változásra, a szűkebb elméleti és módszertani keret ellenére pedig a várostudomány diszciplináris és területi sokszínűségét mutatja be az olvasóknak. A globális folyamatok a dzsentrifikációkutatás területén is új irányokat jelölnek ki. Az ingatlanpiac pénzügyiesedése, a városok közötti globális verseny, a nemzethatárokon túlnyúló humántőke-áramlás és bevándorlási hullámok új folyamatokat indítanak el és új szereplőket mozgósítanak, ezért a jövőbeli vizsgálatoknak időszerű a dzsentrifikáció klasszikus elméleteit kritikailag is újragondolnia. A dzsentrifikáció napjainkban már nem tekinthető a klasszikus értelemben vett középosztály, illetve munkásosztály között húzódó konfliktusnak, amely kizárólag a lakhatás területét érinti. Olyan folyamatokat is szükséges számításba venni, amelyek új, a dzsentrifikációkutatások által eddig kevésbé vizsgált társadalmi csoportokat mobilizálnak. A globalizáció által életre hívott, és a dzsentrifikációt erősítő folyamatként értelmezhető többek között a turizmus, az oktatás nemzetköziesedése, valamint a munkaerőpiac átalakulása, az új foglalkozási formák és csoportok megjelenésével. Mindez új elméletek és magyarázómodellek létrehozására hívja a kutatókat. A tanulmánygyűjteményt a dzsentrifikáció területe iránt érdeklődők mellett, bátran ajánlom minden olyan a várostudomány területén tevékeny egyetemi hallgató, oktató, kutató és szakember számára, aki szeretné ismereteit a globális társadalmi és gazdasági folyamatokkal összefüggésben bővíteni, miközben kritikai érzékét is egyékszik fejleszteni.

Irodalom

- Boersma, M. K. (2024): Temporalities and everyday lives of Filipina domestic workers in Hong Kong. In: M. A. Martínez (szerk.): *Research Handbook on Urban Sociology*. Edward Elgar Publishing, 508-522. DOI: <https://doi.org/10.4337/9781800888906.00043>
- Bródy, L. S. (2024): Structures and agents: re-scaling citizen participation in urban regeneration. In: M. A. Martínez (szerk.): *Research Handbook on Urban Sociology*. Edward Elgar Publishing, 492-507. DOI: <https://doi.org/10.4337/9781800888906.00042>
- Caciagli, C. (2024): School choices and gentrification in late capitalist cities: The neighborhood as a distinction strategy of the middle class. In: M. A. Martínez (szerk.): *Research Handbook on Urban*

- Sociology*. Edward Elgar Publishing, 285–298. DOI: <https://doi.org/10.4337/9781800888906.00027>
- Dagkouli-Kyriakoglou, M. (2024): Socially and culturally produced boundaries in housing access in relation to sexuality. In: M. A. Martínez (szerk.): *Research Handbook on Urban Sociology*. Edward Elgar Publishing, 444–456. DOI: <https://doi.org/10.4337/9781800888906.00038>
- Gil, J. (2024): How Airbnb and short-term rentals push the frontier of financialisation through housing assetisation. In: M. A. Martínez (szerk.): *Research Handbook on Urban Sociology*. Edward Elgar Publishing, 380–397. DOI: <https://doi.org/10.4337/9781800888906.00034>
- Holm, A. (2024): Sociology of gentrification. In: M. A. Martínez (szerk.): *Research Handbook on Urban Sociology*. Edward Elgar Publishing, 167–187. DOI: <https://doi.org/10.4337/9781800888906.00019>
- Martínez, M. A. (szerk.) (2024): *Research Handbook on Urban Sociology*. Edward Elgar Publishing. DOI: <https://doi.org/10.4337/9781800888906>
- Oh, D. Y. (2024): University as the nexus between the urban and the social. In: M. A. Martínez (szerk.): *Research Handbook on Urban Sociology*. Edward Elgar Publishing, 567–582. DOI: <https://doi.org/10.4337/9781800888906.00047>
- Sakızlıoğlu, B. (2024): Feminist urban sociology and social reproduction. In: M. A. Martínez (szerk.): *Research Handbook on Urban Sociology*. Edward Elgar Publishing, 188–201. DOI: <https://doi.org/10.4337/9781800888906.00020>
- Square, J. (2024): Urban public space and biopolitical social control. In: M. A. Martínez (szerk.): *Research Handbook on Urban Sociology*. Edward Elgar Publishing, 523–537. DOI: <https://doi.org/10.4337/9781800888906.00044>